

Johtoryhmän puheenvuoro tasa-arvokeskusteluun

Aikuiskoulutuksen nykyistä kehittämistyötä ohjaava "aikuiskoulutuksen johtoryhmä" on omaksunut toiminnassaan keskustelemaan pyrkivän etenemistavan. Niinpä johtoryhmä julkaisi viime vuoden lopulla raportin "Aikuiskoulutuksen ihmiskuva". Raportin oli laatinut johtoryhmän toimeksiannosta apulaisprofessori Tapio Vaherva Jyväskylän yliopistosta. Aikuiskasvatuslehdessä otettiin ihmiskuvaraporttiin välittömästi kantaa (1/1982) ja sitä on arvioitu monissa eri seminaareissa ja keskustelutilaisuuksissa. Tämä keskustelu jatkuu edelleen.

Viime keväänä ilmestyi johtoryhmältä uusi raportti "**Tasa-arvo aikuiskoulutuksen suunnittelun periaatteena**".¹⁾ Tässä 45 sivua käsitävässä muistiossa ei mainita erikseen sen laatijan nimeä, joten se on katsottava johtoryhmän kollektiivisen työn tulokseksi.

Tasa-arvoraportin asema kokonaissuunnittelussa

Jo aikuiskoulutuskomitea piti aikuiskoulutuspolitiikan eräänä keskeisenä perustavoitteena koulutuksellisen tasa-arvon lisäämistä. Muihin perustavoitteisiin verrattuna se asetettiin erityisasemaan. Pidettiin välttämättömänä, että se ohjaa koulutuksen suunnittelua kaikessa aikuiskoulutuksessa. Komitean mukaan tasa-arvotavoite merkitsee aikuiskoulutuspolitiikassa pyrkimystä taata kaikille aikuisille samanlaiset mahdollisuudet jatkuvaan opiskeluun ja itsensä kehittämiseen.

Valtioneuvoston aikuiskoulutusta koskevasa periaatepäätöksessä vuodelta 1978 tasa-arvotavoitteelle annettiin korostettu asema. Se valittiin yhdeksi niistä neljästä kehittämisperi-

aatteesta, joille koko suunnittelun tulee rakentua.

Aikuiskoulutuksen kehittämisorganisaation laatimaan aikuiskoulutuksen kehittämisen yleissuunnitelmaan kuuluu laaja ja moniosainen perusprojekti. Sen eräänä osatehtävänä on koulutuksellista tasa-arvoa lisäävien toimenpiteiden suunnittelu. Tämän tehtävän tavoitteeksi on asetettu ensinnäkin koulutuksellisen *tasa-arvon käsitteen määrittely* ja toiseksi *esityksen tekeminen niiksi periaatteiksi ja koulutusstrategioiksi, joita koulutuksellisen tasa-arvon lisääminen aikuiskoulutuksen eri tehtäväalueilla vaatii*.

Aikuiskoulutuksen johtoryhmän toimeksiannossa todetaan, että sen tehtävänä on mm. "koordinoida ja ohjata opetusministeriön apuna osaprojektien työtä...". Johtoryhmä on julkaissut tasa-arvomuition juuri tässä mielessä, eli voidakseen koordinoida eri osaprojektien suunnittelua ja antaa osittain toimikunnille teoreettisia aineksia niiden suunnittellessa koulutuksellisen tasa-arvon lisäämistä omilla toimintaloikoillaan ja suunnitelmisaan. Näin ollen muistiota arvioitaessa tulisi lähteä siitä, kuinka hyvin siinä on onnistuttu hahmottamaan suunnittelussa hyväksytyt tasa-arvolähtökohdat ja kuinka hyvin eri toimikuntakuntien on mahdollista käyttää sitä apuna omassa suunnittelutyössään.

On kuitenkin huomattava, että johtoryhmä on julkaissut muistion eräänlaisena väliraporttina, jossa koulutuksellisen tasa-arvokäsitteen teoreettista määrittelyä ei ole haluttu/ osattu lopullisesti muotoilla. Sillä, että itse käsitettä ja sen vaatimia toimenpiteitä pohditaan samanaikaisesti on johtoryhmän mielestä etuna, "koska näillä osatehtävillä on kiinteä vuorovaikutussuhde keskenään".

¹⁾ Molempia raportteja saa Kansalais- ja työväenopistojen liitosta (KTOL), Cygnaeusk. 4 B 10, 00100 Helsinki 10. Puh. 90-499128. Hinta á 12 mk.

Muistion keskeinen sisältö ja johtopäätökset

Muistion loppuun on koottu tiivistetyssä muodossa siinä esitetyt keskeisimmät näkökohdat ja johtopäätökset. Ne ovat seuraavat:

- Niitä tasa-arvon tulkintoja, joita käytetään varsinaisen koulujärjestelmän puolella, ei voida sellaisenaan siirtää aikuiskoulutuksessa sovellettaviksi, koska näiden toimintajärjestelmien lähtökohdat ovat olennaisesti toisistaan poikkeavat.
- Aikuiskoulutuksen tasa-arvopolitiikan perustana on yksilön oma arvojärjestelmä ja normisto, jotka saattavat ja saavat olla ristiriidassa yhteiskunnan vastaavien järjestelmien ja normistojen kanssa, sekä yhteiskunnan määrittelemä käsitys tasa-arvosta. Mikäli nämä kaksi perustaa ovat keskenään ristiriidassa, on koulutuksen otettava lähtökohdakseen yksilön arvojärjestelmä ja normisto. Näiden kahden eri lähtökohdattamahdollisuuden tiedostaminen suunnittelussa on välttämätöntä, koska ne johtavat erilaisiin koulutusstrategioihin.
- Koulutuksen suunnittelussa ei voi suoraan esittää vaihtoehtoja yhteiskuntapolitiikan muilla alueilla tehtäviin ratkaisuihin. Kuitenkin vähintään, mitä tulee tehdä, on osoittaa ne muilla yhteiskuntapolitiikan aloilla olevat epäkohdat, joiden poistaminen on sivistyksellisen yhdenvertaisuuden toteuttamisen ehto. Sen lisäksi on hakeuduttava tähänastista kiinteämpään yhteistyöhön yhteiskuntapolitiikan eri sektoreiden kesken koulutukseen liittyvien tehtävien kokonaisvaltaiseksi suorittamiseksi.
- Koulutuksen suunnittelijaa ohjaa aina tietoisesti tai tiedostamatta jokin kuva ihmisestä ja yhteiskunnasta. Tasa-arvopolitiikan onnistumisen eräänä perusedellytyksenä on se, että suunnittelulle pohjaa luova ihmiskuva on riittävän selvästi tiedostettu ja sen keskeiset ainekset ilmi lausuttu. Muussa tapauksessa tehdyt ratkaisut ovat sattumanvaraisia, ja ne voivat johtaa jopa koulutuksellisen eriarvoisuuden lisääntymiseen. Koulutuksellista tasa-arvoa ei voida lisätä ilman, että siihen määrätietoisesti pyritään.
- Avainongelmaksi muodostuu usein se, miten deprivoituneet tai muuten passiiviset ihmiset ja ryhmät saadaan tiedostamaan omat kehittymismahdollisuutensa ja -tarpeensa. Tähän tiedostamiseen voidaan pyrkiä mm. siten, että koulutuksessa ja muissa sivistyksellisesti aktivoivissa toiminoissa tarjotaan mahdollisuus arvojen ja asenteiden syvälliseen kokemiseen. Tässä tarkoituksessa tulee voimakkaasti tukea

kansalaisten omaehtoisia sivistyksellisiä pyrkimyksiä omien pienyhteisöjensä kehittämiseksi.

- Koulutuksellista tasa-arvoa on tähän asti pyritty lisäämään pääasiassa parantamalla koulutustarjontaa. Erityisesti ammatillisen koulutuksen tarjontaa on edelleenkin kehitettävä, mutta on korostettava myös sitä, että tarvitaan muitakin toimenpiteitä — pelkkä palvelujen määrän lisääminen ei yksin riitä.
- Paras tulos voidaan saavuttaa yhdistämällä erilaatuisia toimenpiteitä. Tämä edellyttää — asenteisiin vaikuttamista, — tiedottavan ja muun opintoneuvonnallisen toiminnan lisäämistä, — opetustavoitteiden ja -sisältöjen sekä työtapojen tarkistamista, — opintososiaalisten esteiden poistamista sekä — muiden esteiden minimoimista. Toivotun tuloksen kannalta on välttämätöntä, että toimenpiteet kohdistetaan strategisesti oikeisiin aikuisryhmiin ja että toimenpiteitä kehitetään aikuisten elämäntilanteesta ja tarpeista lähtien.
- Deprivoituneen tai muutoin passiivisen ihmisen maailma ei ole 'hallinnonaloittain järjestetyksessä'. Sen lisäksi hän saattaa tuntea suoranaista pelkoa koulutusta ja sen edellyttämiä formaliteetteja kohtaan. Tämän vuoksi tulisi häivyttää tai ainakin madaltaa koulutuksen ja muiden sivistyksellisten toimintojen välisiä raja-aitoja. Koulutuksen ja muun yhteiskunnan vuoroavautusta on lisättävä. Aikuiskoulutuksen tehtävänä ei ole pelkästään toteuttaa yhteiskuntapolitiikan tavoitteita, vaan myös vaikuttaa niihin.
- Suunnitteluperiaatteena tasa-arvo ulottuu kaikille aikuiskoulutuksen tehtävälueille. Sen sovellukset vaihtelevat kuitenkin suuresti tehtävälueittain, jopa saman tehtävälueen sisälläkin.
- Yhteiskunnalla on eettinen velvoite vähiten koulutettuja kohtaan. Tämän lisäksi sen on tarkoituksenmukaista hyödyntää kaikki ne lahjakkuusreservit, joihin voidaan vielä aikuiskoulutuksen välityksellä vaikuttaa. Vain yksilö, jolla on ollut mahdollisuuksia kehittää itseään, voi olla tuottava, luova ja onnellinen sekä kasvaa omien mahdollisuuksiensa mittaam.
- Koulutuksellisen tasa-arvon toteuttaminen saattaa vaatia sitä, että oppijalle on luotava halu oppimiseen. Yhteiskunnalla ja hänellä itsellään saattaa olla kuljettavanaan pitkä ja vaikea tie, mutta maailmanlaajuiset ongelmat vaativat kaikkien inhimillisten voimavarojen käyttöä ja kehittämistä.